

Töre Kiskacındaki Masumiyet: Çocuk

Müjdat AVCI*

1. Giriş

İnsan toplumsal bir varlıktır. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren ister doğal çevrenin getirdiği zorluklara ve tehlikelere karşı koymak, ister güvenlik içinde uyumak ve isterse besin aramak ya da yeni keşfettiği ateşin sönmesini engellemek sebebiyle olsun, daima bir diğersinin varlığına, dolayısıyla “birlikte yaşama”ya gereksinim duymuştur. Bu gereksinim ise, kültür olarak ifade edilen olgunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. “İnsanla ilgili olan her şey” ya da “insanın yarattığı her şey” olarak tanımlayabileceğimiz bu olgu, bir toplumun maddi ve maddi olmayan birçok olumlu özelliğine işaret ederken, sahip olduğu bazı öğeler/özellikler açısından ise, -toplumun değişen şartları karşısında- zaman zaman da sorunların kaynağı olmuştur. Öyle ki toplumdaki bazı bireylerin damgalanmalarına, suçlu olarak algılanmalarına ya da toplum dışına itilmelerine kadar pek çok olumsuz durum ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Kültürün kaynaklık ettiği toplumsal sorunlardan biri kuşkusuz “töre cinayetleri”dir. Daha dikkat çekici olanı ise bu sorunla/suçla birlikte “çocuk” kelimesinin de anılıyor olmasıdır.

Bazı kültürel değerler toplumsal yaşamda olumlu ilişkiler, dayanışma gibi tutum ve davranışların oluşmasını sağlarken, bazıları ise, saldırganlık, şiddet vb. olumsuz edimlere neden olmaktadır. Bu tarz davranışlara ise, *kan davası* ve *namus cinayeti* örnek verilebilir. *Töre cinayeti* olarak da bilinen kan davası (blood feud/vendetta) ve namus cinayeti (honour killing), erkek

egemen kültürün ürünü olan, toplumun geleneksel değerleri içinde yer alan ve kökü tarihsel olarak çok gerilere uzanan olgulardır.

Bu çalışmamızın amacı, yüzlerce yıldır toplumumuzun gündemini meşgul eden kan ve namus davalarına dayalı cinayetlerin bir kısmının çocuklar tarafından gerçekleştirilmesinin nedenlerini belirlemek ve çocukların bu cinayetleri işlemelerini azaltma ya da ortadan kaldırma noktasında devlet ve bireylerin ne tür bir tutum ve uygulama içinde olmaları gerektiği konularında bazı önerilerde bulunmaktır.

Feodal kültürün ya da toplum yapısının ürünü olan töre cinayetleri kan davası nedeniyle adam öldürme, zina halinde yakalama sonucu adam öldürme, şeref kurtarma nedeniyle yeni doğmuş bir çocuğu öldürme ve şeref ve namus kurtarmak nedeniyle çocuk düşürme-düşürtme olarak çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Kamuoyunda genel olarak kan davası ve namus cinayeti olarak bilinen bu suçlar -özellikle ilk ikisi- çalışmamızın ana eksenini oluşturmaktadır.

A. Kan Davası

Kan davasının ilkel toplumlarda merkezi bir siyasal otoritenin olmadığı çağlarda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu dönemlerde, adaletin yerine getirilmesi konusunda kolektif sorumluluk esasının geçerli olduğu ve suçluya veya üyesi olduğu gruba karşı öç alma hakkının yürütüldüğü ve bunun süreklilik göstermesi sonucu bu olgunun ortaya çıktığı ve zincirleme bir şe-

* Yrd. Doç. Dr. , Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

kilde devam ettiği bildirilmektedir.¹ Kimi tarihçilerin ceza hukukunun ilk aşaması olarak gördüğü² bu olgunun, süreğenliğini durdurmak için bazı toplumsal sistemler diyet, uzlaşma, kanun dışına çıkarma gibi çeşitli yöntemlere başvurmuşlar, ancak bütün bu kurumlar bazen birbirini izleyerek bazen de bir arada uygulanarak fragmanter egemenliklerin bertaraf edilmesi ve merkezi bir egemenliği oluşturduğu devlet yapısının bireysel ceza verme hakkına sahip olmasıyla tamamen ortadan kalkmıştır.³ İlerleyen süreçte, merkezi devletin gücünü tam anlamıyla hissettiremediği ya da otoritesini kuramadığı durumlarda ise, primitif dönemlerin adalet anlayışı (öç alma) tekrar ortaya çıkmış ve varlığını kan davası olarak sürdürmüştür.

İnsandaki öç/intikam alma duygusundan hareketle ortaya çıkan kan davasının varlığı daha önce de belirttiğimiz gibi tarihin çok gerilerine kadar gitmektedir. Örneğin Babil'den günümüzdeki pek çok topluma kadar öç/intikam almayı onaylayan yasaların olduğu görülmektedir. Hamurra-bi kanunlarında, "Eğer bir mimar, bir adama ev yapıp, yapıtını sağlam yapmazsa ve yaptığı ev çöküp, evin sahibinin ölümüne sebep olursa, o mimar öldürülecektir" ya da "Eğer (mimar) evin sahibinin oğlunun ölümüne sebep olursa, o mimarın oğlunu öldüreceklerdir",⁴ şeklinde bir uygulama söz konusu iken Orta Asur Kanunları'nda da benzer bir anlayışla karşılaşılmaktadır; "Bir adam, bir fahişeyi döverse ve çocuğunu düşürürse, darbeye darbe (ne kadar

vurduysa, o kadar vuracak) atacak ve bir can ödeyecektir".⁵ Diğer taraftan, Eski Ahit'te benzer bir uygulama olarak "diş diş yasası"yla karşılaşıırken, Yakutlar'da "Eğer bir insanın kanı dökülürse, bu kanın yerde kalmaması gerekir."⁶ şeklinde bir uygulamanın olması, ABD'de 19. yüzyılda Apalaj Dağları'nın güneyindeki federe devletlerde ve günümüzde gelişmiş ve geri kalmış pek çok toplumda⁷ olgunun varlığını sürdürmesi, söz konusu anlayışın tarihsel ve coğrafi olarak ne oranda yaygın olduğunu yansıtırken, aynı zamanda, insan doğasının farklı toplum ve coğrafyalarda pek de fazla değişmediğini göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

Dilimizde "kan gütmme", "kan davası", "kan intikamı" gibi terimlerle ifade edilen olgunun, yabancı literatürde "blood vengeance", "blood feud", "blood vengeance feud", "vendetta" şeklinde kullanıldığı görülmektedir.⁸ Dönmezer, söz konusu olguyu iki alt insan grubu arasında, belirli sebeplerle karşılıklı olarak kişiler üzerinde devamlı olarak süren cebir ve şiddete başvurulması şeklinde tanımlarken, Tezcan, bir kimsenin ailesinden veya akrabalarından birini öldüren bir kişiyi ya da onun akrabalarından birinin, öldürülenin kanına karşılık olmak üzere öldürülmesini içeren bir gelenek, Lasswell ise, cemaat tipindeki samimi ilişkilerin bulunduğu gruplar arasında her iki tarafın da şiddete başvurulacağını beklediği karşılıklı düşmanlık ilişkileri⁹ olarak ifade etmektedir. Zaman zaman ve aralıklı olarak ortaya çıkma, en

1 Dönmezer, Sulhi, *Kriminoloji*, İstanbul, 1994, s. 211, 212.

2 Ünsal, Artun, *Kan Davası*, (Çev.: N. Öktem/E. Öktem), İstanbul, 1995, s. 19.

3 Dönmezer, s. 211, 212.

4 Tosun, Mebrure / Yalvaç, Kadriye, *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, Ankara, 1975, s. 207.

5 Tosun/Yalvaç, s. 255.

6 Fromm, Erich, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, (Çev.: Ş. Alpagut), İstanbul, 1995, s. 12.

7 Faraç, Mehmet, *Doğu Yakasında Yeni Bir Şey Yok*, İstanbul, 2006, s. 8, 9.

8 Tezcan, Mahmut, *Kan Gütmme Olayları Sosyolojisi*, Ankara, 1972, s. 18.

9 İçli, T. Günşen, *Kriminoloji*, Ankara, 2007, s. 160.

az üç defa tekrarlanma ve şiddet davranışlarını içerme gibi özelliklere sahip bu düşmanlık ilişkisi,¹⁰ genellikle geleneklerin ya da toplumsal kontrolün yoğun olarak yaşandığı ve “merkezi otoritenin zayıf ve olaylara karşı ilgisiz kaldığı”¹¹ yaşam birimlerinde görülmektedir. Dolayısıyla bir kere gerçekleşen kavga ya da bir şiddet hareketinin kan davası olarak adlandırılmayacağı açıktır.¹² Bu anlamda, yukarıdaki tanımlardan hareketle kan davasıyla ilgili şunlar söylenebilir: Kan davası, genellikle feodal yapılara özgü, yakın akraba grupları içerisinde gerçekleşen, uzun yıllar devam eden, kaynağı toplumsal değerler olan ve içinde şiddet ve zorbalığı barındıran bir eylemler bütünüdür.

Erkek egemen kültürün değerlerine dayalı olarak gelişen kan davaları genellikle toplumun erkek üyeleri arasında geçen bir mücadele olarak süreklilik göstermektedir. Böylesi bir durum, öyle ki “erkeklerin eceliyle ölmediği köy”¹³ şeklinde ün salan yerleşim yerlerinin varlığını dahi ortaya çıkarmıştır.

Kan davasının zaman içerisinde hangi sebepten dolayı ortaya çıktığının unutulması ve tarafların hasmını niçin öldürdüğünü ya da öldürttüğünü dahi bilmemeleleri, bu olgunun trajikomik bir yönü olarak dikkat çekmektedir. Öldürülen kişinin intikamının alınması için, varsa çocuğunun ya da en küçük aile üyesinin elinin silah tutacak yaşa gelmesinin gerekliliği, cinayetler arasında uzun yılların geçmesine ve intikamın asıl sebebinin unutulmasına yol açabilmektedir. Özde kültürel yapının bir yansıması olan ve “yerel kültürün devlete

meydan okuması” şeklinde algılanması gereken bu olguya yönelik çözüm arayışında, kültürel argümanları dikkate alan bir yaklaşımın hedefe götürücü katkılar sağlayacağı düşünülüyor.

B. Namus Cinayeti

Kadınların ve kız çocuklarının, ailenin ya da bulunduğu toplumsal çevrenin egemen gelenek veya törelerinin belirlediği namus anlayışını ihlâl ettiği, dolayısıyla aile şerefini lekelediği, aileye ya da erkeğe utanç kaynağı olduğu gerekçesiyle, aile meclisinin veya erkeğin kişisel kararıyla öldürülmesi¹⁴ şeklinde tanımlayabileceğimiz namus cinayeti en sık rastlanan töre cinayetlerinden birisidir.

Cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanan *namus* kavramı/olgusu, “cinsel saflık” ve “sakınma” gibi iki temel kurala dayanmaktadır. Saflığı korumanın kadına düştüğü ve sakınmanın ise, her iki cinsi ilgilendirdiği bu tarz anlayışta, kadının, saflığını evlenmeden önce herkeşe karşı koruma ve evlendikten sonra da sadece kocasına sunma şeklinde bir sorumluluğa sahip olduğu görülür. Bunun yanında, erkeğin de kendisine bağlı kadınların (eşi, kızı, kız kardeşi, annesi) namusunu titizlikle koruma ve başkalarınınkine de el uzatmama gibi kurallara uymasının söz konusu olduğu bu normatif anlayışta, belirtilen bu kuralların dışındaki her eylem ise, namusuzluk olarak kabul edilmektedir.¹⁵ Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde ise, ailenin ya da akraba grubunun namusunun temizlenmesi için, suçu işleyen kişi veya kişiler ölümle cezalandırılmaktadır.

10 Dönmezer, s. 214, 215.

11 Demirbaş, Timur, *Kriminoloji*, Ankara, 2001, s. 168.

12 Dönmezer, s. 215.

13 Diyarbakır'ın Hazro İlçesi'ne bağlı Meşebağlar Köyü 'erkeklerinin eceliyle ölmediği belde' şeklinde bir üne sahip (<http://www.keremdoksat.com/2008/04/12/kurt-sorunu%E2%80%9332/>, 31.01.2010).

14 Yirmibeşoğlu, Vildan, *Toprağa Düşen Sevdalar*; İstanbul, ?, s. 49-50.

15 Tezcan, Mahmut, “Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü - Töre Cinayetleri, Ankara, 1999, s. 21.

Toplumdaki güç dengeleriyle ilişkisi olan söz konusu olgu, insanları üyesi buldukları topluluğun idealleriyle uyum içinde davranmaya itmekte, toplumsal değerler ve beklenen davranış biçimi arasında “psikolojik bir köprü” oluşturmakta ve statükoyu (yani mevcut güç ilişkileri ve bağlı oldukları toplumsal hiyerarşiyi) meşrulaştırmaya ve kültürün belirlediği öncelik hakları arasında uyum sağlamaya da yardımcı olmaktadır. Başka bir ifadeyle, kendine özgü bir toplumsal yapı olan kırsal kesimin temel özelliği, kaynakların sınırlı olması ve aile ya da akraba grupları arasında güç dengesini korumaya yönelik olarak sürekli bir mücadelenin bulunmasıdır. Bireyler ve mensup oldukları gruplar arasında şeref ve namus konusundaki eşitlik de bu dengenin göstergesidir. Böylesi bir toplumsal çevrede bir ailenin yok olması ya da gitgide önem yitirmesi ise, öteki ailelerin statüsünün yükselmesine yol açabilir. Dolayısıyla, kişisel duyguların dışında namusun, toplumda (veya alt gruplarda) üstünlük sıralamasına ilişkin konsensüsü kurmaya ya da sürekleştirmeye yarayan¹⁶ bir unsur olduğu açıktır. Bu açıdan, toplumsal dengelerin sağlanmasında önemli bir konuma sahip olan namusa yönelik olumsuz bir tutumun bertaraf edilmesi ailenin ya da grubun saygınlığının devamı açısından önemli bir husustur.¹⁷ Bu ise genelde hem failin hem de mağdurun öldürülmesi –yani namusun temizlenmesi- şeklinde gerçekleşmektedir. Toplumsal ya da bireysel nedenlerden dolayı ortaya çıkan namus davasından kaynaklanan cinayetlerin trajikomik yönü ise, kuşkusuz erkek

cinsiyetinin hem suçu işleyen hem de hükümü veren konumunda olmasıdır.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, dünyada her yıl 5 binden fazla kadının namus nedeniyle öldürüldüğünü bildirirken Bangladeş, Brezilya, Ekvator, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Türkiye, Uganda ve İngiltere gibi ülkelerin ise bu konuda dikkat çekici bir orana sahip olduğu belirtilmektedir. Günümüzde Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Asya kıtasındaki bazı ülkelere, kadınların namus adına öldürülmesi cinayet olarak kabul edilmediğinden bu bölgelerdeki namus cinayetleriyle ilgili bilgilere ulaşmak mümkün olmazken, yukarıda belirtilen ülkelere ise söz konusu olgu toplumsal bir sorun ve haber olma özelliği taşıdığından gün yüzüne çıkmakta ve kamuoyunun da haberi olmaktadır.¹⁸

Yemen’de Sanaa Üniversitesi’nin 1997 yılında yaptığı bir araştırmada ortalama 400 kadının, ayrıca Ürdün’de her yıl ortalama 25, Mısır’da ise her yıl ortalama 52 kadının aile namusunun korunması adına öldürülmesi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ve Nüfus Bilim Derneği tarafından 2005 yılında “Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri” isimli, dört kentte 195 kişiyle görüşülerek yapılan bir çalışmada ise, ülkedeki namus anlayışının sosyo-demografik etkenlere göre değişiklik gösterdiğinin saptanması gerek söz konusu ülkelerdeki gerekse de toplumumuzdaki durumu anlama ve açıklama noktasında önemli bir veridir. Bu araştırmada, kırsal kökenli, aşiret ve akrabalık ilişkileri güçlü, kente göç etse bile geldiği yöre ile bağ-

16 Ünsal, s. 55, 56.

17 Dost bir aşiretten kız kaçırdığı için oğlu öldürülen aşiret reisi, cinayet sonrası şunları söylemektedir: ‘Oğlum haksızdı. Dostumuz olan bir aşiretin kızını kaçırdı. Karşı tarafın onurunu zedeledi. Onlar da öldürdü. Oğlum bana deseydi, ben o kızı gider isterdim. Bana deseydi...Benim oğlum suçluymdu, bunun cezasını da canıyla ödedi.’ (İzol,Hamit, Aşiret ve Öteki Yüzü, İstanbul, 2009, s. 56.)

18 T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, Ankara, 2006, s. 109.

lantısını koruyan ve kentte de benzer bir çevrede yaşamını sürdüren, ait olduğu aile ve topluluğun yaşamında önemli bir yere sahip olduğu gözlenen kişilerin, namusu, insanların uğruna öldürülebileceği büyük bir değer olarak gördükleri tespit edilmiştir.¹⁹ Bu ve buna benzer çalışmalardan elde edilen veriler konuyla ilgilenen araştırmacıların dikkatlerini kültürel yapıya yoğunlaştırmıştır.

Türkiye’de, 25–30 yıl öncesine kadar kan ve namus davası cinayetleri Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu gibi bölgelerde daha yoğun gerçekleşirken²⁰ günümüzde, bu olguların ülkenin batı bölgelerinde de dikkat çekici bir oranda ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak bu, durumun gerçeği tam olarak yansıttığını söylemek konuya eksik ya da hatalı bakmak anlamına gelecektir. Çünkü ülkenin özellikle batı bölgelerinde ya da kentlerinde bu tür cinayetleri işleyen faillerin ve mağdurların doğum yerlerine ve nüfusa kayıtlı buldukları kentlere bakıldığında büyük oranının Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerine ait oldukları görülür.²¹ Bu veri, kentsel alanlara göç eden insanların buralara sadece kırsal günlük yaşam pratiklerini getirmediğini, aynı zamanda adalet ve namus anlayışı gibi değerler dünyasına ait tutum, tavır ve dü-

şünce biçimlerini de bu yerleşim yerlerine taşıdıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu veri, günümüzdeki töre cinayetlerinin kırsal bölgeler yerine neden daha çok ülkenin batı bölgelerinde görüldüğünü de net bir şekilde açıklamaktadır. Olguyla ilgili olarak vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise, bu tür cinayetlerin bazen ülke sınırları içerisinde kalmayıp çalışmak vs. nedenlerle gidilen başka ülkelerde de sürdürülüyor olmasıdır.²² Bu ise, törel değerlerin etki gücünü gösteren önemli bir veridir.

Bu tür cinayetler, ekonomik yoksuluklar, devlet mekanizmasının görevlerini tam anlamıyla yerine getirememesi ya da suçlulara doyurucu cezaların verilememesi gibi nedenlerden dolayı bireylerin çözümü resmi yasaların dışında aramaları sonucu ortaya çıksa da son tahlilde bu edimlerin kültürel yapının bir ürünü olduğunu düşünüyoruz. Feodal yapıdan kaynaklanan güçlü aile ya da akrabalık bağları cehaletle birleşince suç da ceza da grupla ilişkilendirilmekte ve bunun sonucunda ise törenin gereği yerine getirilmektedir. Ailenin ya da akraba grubunun saygınlığını, şerefini kurtarmak/temizlemek için gerçekleştirilen bu eylemler, bazen yetişkinler bazen de çocuklar tarafından sergilenmektedir. Konumuzun ilgilendiren nokta ise, bu olgularda

19 TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, s. 109-110.

20 DİE'nin 1981 yılında yayınladığı araştırma verilerine göre kan davalarının yoğunluk açısından bir sıralama yapıldığında Karadeniz bölgesinin (%28,6) birinci sırada yer aldığı, Güneydoğu Anadolu (%26,1), Orta Anadolu (%16,6) ve Doğu Anadolu (%15,3) bölgelerinin ise bu sırayı izlediği görülmüştür (Akt.: Ünsal, s. 38). Ünsal ise, kan davasıyla ilgili olarak kendi yaptığı çalışma sonucunda da benzer coğrafi dağılımı elde ettiğini belirtmiştir (Ünsal, s. 39).

21 TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, s. 113-116.

22 Konuyla ilgili bazı örnekler; Almanya'nın Köln kentinde yakılarak öldürülen Ç. A. ile ilgili duruşmada, maktulün Bingöl'de müteahhütlik yapan babası A. A. yargıçların şaşkın bakışları arasında silahını çekip oğlunu katletmekten yargılanan A. A.'yı öldürdü (Ünsal, s. 223). 'Almanya'nın Rees kasabasında sevgilisinden hamile kalıp ardından kürtaj yaptıran genç kız töre cinayetine kurban gitti.' Yaşadıkları, babası Y. S. tarafından öğrenilen G. S. babasının azmettirdiği kardeşi D. S. ve bir arkadaşı tarafından sopalarla dövülerek öldürüldü. G. S.'yi öldüren ve olayı 'namus cinayeti' olarak adlandırın ve kardeşini bekâretini kaybettiği için öldürdüğünü söyleyen D. S. gençlik yasalarına göre 9 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılırken, azmettirici baba Y. S. ise ömür boyu hapis cezasına mahkûm edildi (http://www.objektifhaber.com/guncell/16559-Almanyada-tore-cinayeti-_html, 31. 01.2010/Haberin Yayın tarihi: 12.30.2009).

çocukların yer almaları ve kadın ve çocukların böylesi bir sürecin içerisinde azımsanmayacak bir orana sahip olmalarıdır.²³

1. Literatür Taraması

Çocuk suçlular üzerine yapılan pek çok çalışmada çocukların gerçekleştirdiği kan davası ve namus cinayetleriyle ilgili dikkat çekici veriler ortaya çıkmıştır. 1940 yılında 86 suçlu çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada çocukların 6'sının aile şerefi ve namusu için, 12'sinin ise kan davası yüzünden cinayet işledikleri²⁴ belirlenirken, 1947 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü tarafından 974 suçlu çocuk üzerinde yapılan çalışmada ise, 53 çocuğun şeref ve namusu korumak, 36 çocuğun ise kan davası yüzünden cinayet işledikleri²⁵ tespit edilmiştir. Daha yakın zamanlarda Doğu ve Güneydoğu'da yapılan bir başka araştırmada töre cinayetlerinde failin de, kurbanın da çocuklar olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmada kurbanların %40'a yakınının 17 yaşından küçük olduğu, 300 dosyada 213 kadın ve 142 erkek olarak toplam 355 ölüm vaka-sının gerçekleştiği²⁶ belirlenirken, 1994 yılında İstanbul Çocuk Mahkemeleri'nde öldürme ve adam öldürmeye teşebbüs suçları nedeniyle yargılanan 11-15 yaş grubu toplam 16 çocuk üzerine yapılan bir incelemede ise, çocukların 13'ünün kan davası, 2'sinin ise namus temizleme yüzünden cinayet işledikleri²⁷ tespit edilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire

Başkanlığı'nın, 2000-2005 yıllarını kapsayan töre cinayetleri üzerine yaptığı bir araştırmada, polis sorumluluk bölgesinde işlenen cinayetlerin 1091'inin "töre cinayeti" olduğu saptanmıştır. Bu cinayetlerin %29'unun namus, %29'unun aile içi uyuşmazlık, %15'inin yasak ilişki, %10'unun kan davası, %9'unun cinsel taciz, %3'ünün tecavüz, %3'ünün kız alıp verme, %2'sinin ise diğer namus cinayetleri olduğu ve şüphelilerin %17'sinin (kız ve erkek) 18 yaş altı çocuklardan oluştuğu²⁸ belirlenmiştir. Daha dikkat çekici bir çalışma ise Siverek Meslek Yüksek Okulu öğrencileri üzerinde yapılanıdır. Bu araştırmada "Ailenizden birinin haksız yere öldürülmesi halinde cezasını kimin vermesini istersiniz?" sorusuna Güneydoğulu gençlerin %50'sinin, diğer bölgelerden gelen gençlerin ise %10'unun "Öcümüzü aşiret ya da kendimiz alırız." yanıtını verdikleri²⁹ tespit edilirken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 11 ilde, 10. sınıfta okuyan 440 öğrenci ve 440 veliyle yapılan "Medyada Töre ve Namus Cinayetlerinin Yansımaları, Veliler ve Öğrenciler Üzerinde Etkileri" konulu farklı bir çalışmada ise, öğrencilerin %26,2'sinin velilerin ise %25,9'unun namus cinayetini destekledikleri³⁰ belirlenmiştir. Özellikle son yapılan çalışmalardaki bulgulara bakıldığında üniversite düzeyinde eğitim alan gençlerin ve son örnekteki yetişkinlerin önemli bir oranının töre cinayetlerini desteklemeleri kuşkusuz düşündürücü bir durumdur.

23 Örneğin, 2000-2005 yılları arası Türkiye genelinde meydana gelen töre ve namus cinayetlerinin 'erkek şüphelileri' arasında 0-18 yaş arası olanların oranı %9 iken bu cinayetlerin 'mağduru' olan kadınların oranı ise %43,9'dur (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, s. 117- 118).

24 Taşkıran, Tezer/Ağaoğlu, Samet, Suçlu Çocuklarımız, Ankara, 1943, s. 45.

25 Gölcüklü, Feyyaz, Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, Ankara, 1962, s. 47.

26 Tezcan, Mahmut, Çocuk Sosyolojisi, Ankara, 2005, s. 114, 115.

27 Faraç, s. 69, 70.

28 İçli, s. 165-169.

29 Faraç, s. 73.

30 http://www.nethaber.com/Toplum/95242/Veliler-yuzde-128-ogrenciler-yuzde-105-oraninda,12.07.2009/Haberin_yayin_tarihi: 24.03.2009.

Diğer taraftan, ülkemizde çocuklar tarafından gerçekleştirilen gerek kan davası gerekse de namus davası cinayetleriyle ilgili olarak medyaya yansımış pek çok olay da söz konusudur. Bunlardan ilki 14 yaşındaki 7. sınıf öğrencisi K. U.'nun aileleri arasında var olan kan davasından dolayı 12 yaşındaki M. A.'yı okulun bahçesinde kafasına tek kurşun sıkarak öldürmesi olayıdır.³¹ Bir diğer kan davası örneği ise, Antalya'nın Serik ilçesinde 16 yaşındaki E.S.'nin babası H. S.'yi bir yıl önce ayağından vuran 32 yaşındaki M. D.'yi üzerinde taşıdığı tabancayla vurarak öldürmesidir.³² Kastamonu'da 14 yaşındaki bir çocuğun 2005 yılında babasını vuran H. R. ve oğlu A. R.'yi av tüfeğiyle öldürmesi³³ ise bir başka örnektir. 17 yaşındaki bir gencin "kötü yola düştü" şeklinde çıkan dedikoduya dayanarak ablasını öldürmesi³⁴ ya da 15 yaşındaki V. Y.'nin dini nikâhlı olarak birlikte yaşadığı A. O.'yu öldürmesi ve ailesinin ise bu olayı "namusun temizlemesi" olarak değerlendirmesi³⁵ veya İstanbul Maltepe'de 15 yaşındaki M. A.'nın *aile meclisinin kararıyla* ablası G. A.'yı bıçaklayarak öldürmesi³⁶ ise namus cinayetine verilebilecek örneklerdir. Daha birçoğundan bahsetmenin mümkün olduğu bu ça-

lışmaların ve medyaya yansıyan örneklerin gösterdiği şey, törelerin, başka bir ifadeyle onları yaşatmaya çalışan egemenlerin/yetişkinlerin öz çıkarları için çocuk ve kadınların yaşamlarını nasıl hiçe sayabilecekleri gerçeğidir.

C. Neden Çocuklar?

Çocuklar genelde bütün toplumlarda saflığın, temizliğin dolayısıyla masumiyetin³⁷ sembolü olarak görülürler. Çeşitli toplumların dinsel,³⁸ felsefi, edebi vb. metinlerine bakıldığında hemen hemen hepsinde çocuk ya da çocukluk kelimelerinin iyilik, güzellik, sevgi gibi kavramlarla eş anlamda kullanıldığı görülür. Örneğin Gazali bir eserinde, çocuğun temiz ve masum oluşuna yönelik olarak onun "kalbinin saf bir cevher olduğunu"³⁹ söylerken, L. Tolstoy da bir eserinde "çocuk ruhunun saflığına ve temizliğine" işaret etmektedir.⁴⁰ Heywood, çocuğun masumluğunu "Tanrı'nın gösterdiklerini görebilme, suçluları tanıyabilme ve cennet ile cehennem arasında aracılık edebilme" özelliği olarak açıklarken, H. E. Adivar, çocuğu "güzelliği büyüklerden daha derin sezebilen" bir varlık, S. Ayverdi, "çocukluğun şair, çocuğun ise şair", bir başka görüş ise çocukluğun

31 <http://www.stargazete.com/guncell/ilkokulda-cinayet-haber-25514.htm>, 10.09.2009/ Haberin yayın tarihi: 19.10.2004.

32 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=252843>, 10.09.2009/Haberin yayın tarihi: 13.04.2008.

33 <http://yenisafak.com.tr/Gundem/Default.aspx?t=12.06.2007&c=1&area=4&i=50068>, 10.09.2009/ Haberin yayın tarihi: 12.06.2007.

34 <http://haber.mynet.com/detay/yasam/ablasini-olduren-genc-kayiplara-karisti/284750>, 10.08.2007.

35 Akşam Gazetesi, 23.09.2003.

36 Sabah Gazetesi, 06.06.2001, s. 3.

37 Toplumumuzda 'masum' (suçsuz, günahsız) kelimesiyle 'çocuk' kelimesinin aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Yani halk dilinde kullanılan 'masum' ifadesiyle çoğu zaman 'çocuk'un kastedildiğini görüyoruz. Örneğin: 'Dört tane masumu var.' (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Ankara, 1988, s. 994.).

38 Örneğin *Kitabı Mukaddes'in Mezmurlar (Zebur)* kısmı 127:3'de çocukların 'Tanrı'nın mirası' olduğu vurgulanırken, İncil'in Matta, Markos ve Luka nüshalarının sırasıyla Bab 19: 13-14, Bab 10: 14 ve Bab 18: 16'ncı bahislerinde ise çocuklardan 'göklerin melekleri' olarak bahsedilmektedir (Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İstanbul, 1985, s. 618, 21, 46, 81.). Yine, *Kuran-ı Kerim'in Kehf Süresi'nin 46. ayetinde* ise çocukların 'dünya hayatının süsleri' olduğu belirtilmektedir (Koçyiğit, Talât, *Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Konya, 2004, s. 298.).

39 Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul, 1998, s. 19.

40 Tolstoy, Lev, *Çocukluk*, (Çev.: R. Çakıröz), ?, 1999, s. 82.

“kayıp bir cennet” olduğunu dile getirmektedir.⁴¹ Çocuk ya da çocuklukla ilgili tüm bu olumlu görüşlere rağmen günümüzde onların, cinayet gibi ağır insanlık suçunun faili haline gelmeleri ise ilgi çekici bir durumdur. Bu tür edimlerin bir yaşam biçimi haline geldiği kültürel yapılarda çocuklar, genelde temel ve sosyal ihtiyaçlarını tek başına karşılamaktan yoksun olmalarından ve ailenin, çevrenin ve değerlerin baskısı altında kalmalarından dolayı çaresizlik duygusu içerisinde ya da sosyo-psikolojik baskının yarattığı manipülasyon sonucu oluşan çocuksu bir cesaretle kan ve namus davası cinayetlerini işlemektedirler. Yetişkinlerin, kendi çıkarları uğruna çocukların “çocukluklarını çaldığı” böylesi durumlar, onlarca yıldır onlara acı veren bir toplumsal gerçek olarak varlığını sürdürmektedir.

Çocukların da bir parçası olduğu törel cinayetler, farklı toplum ve coğrafyalarda değişik nedenlerle ortaya çıksa da sosyo-ekonomik açıdan geri kalmışlık ortak paydasını göz önüne aldığımızda benzer nedenlerin sayısının fazlaca olduğu görülür. Türkiye açısından duruma bakıldığında temelde kültürel bir sorun olan olgu, sosyo-ekonomik ve bazen de bireysel nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Toprak ve sınır anlaşmazlıkları, işsizlik, kadının ekonomik değeri, su ve otlaklardan yararlanma gibi ekonomik nedenlerin yanında, kız kaçırma ve kadınla ilgili nedenler, silah taşıma geleneği, adaletin yerine getirilmediği inancı ve devlet otoritesinin zayıflığı, namus ve şeref anlayışı, söz konusu davaların sürdürülmesinden yararlanmak isteyen nüfuzlu kimselerin varlığı, kabadayılık, yiğitlik, mertlik, akraba anlaşmazlıkları, particilik ve kültürel yetersizlik gibi toplumsal nedenler ve vasiyet, gasp, içki, kumar, karak-

ter gibi kişisel nedenler bu olguların ortaya çıkıp sürdürülmesinde etkili olmaktadır.⁴²

Konumuz açısından literatüre bakıldığında töre cinayetini işleyen 18 yaş altı çocuklar arasında cinsiyet açısından pek fazla oran farkı olmadığı görülmektedir.⁴³ Kuşkusuz çocuk ve cinayet kelimelerinin yan yanılığı ilk bakışta ürkütücü gibi gelse de, varlığı, toplumsal bir gerçek olarak da karşımızda durmaktadır. Bu tür edimlerin genel anlamda sebepleri pek çoktur. Ancak çocuklar açısından olaya baktığımızda durumun kendine özgü daha farklı nedenleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Peki, çocuklar hangi nedenlerden dolayı töre cinayetlerini işlemekte ya da bu cinayetlere yönlendirilmektedirler? Kanımızca bunlardan ilki, kan ve namus davası olgularına yüklenen anlamların toplumun değerler hiyerarşisinde ilk sıralarda yer almasıdır. Değerler hiyerarşisinde ilk sıralarda yer alan bu olgulara yönelik inançlar/kabuller onları tartışılmaz kılmakta ve çocukların bu konuda kendilerine verilen görevden kaçmalarını engellemektedir. Daha önce törel inançlardan dolayı cinayet işlemiş kişilerin onurlu, yürekli vb. insanlar olarak övülüp yüceltildiği söylemlerin topluluk içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılması ise ikinci nedendir. Bu övgüleri duyan çocukların bu tarz davranışlara daha kolay eğilim gösterecekleri açıktır. Yetişkinleri taklitte başlayan bu tarz eğilimler, toplum tarafından desteklenince sonuca da ulaşmaktadır. Üçüncü neden, aile ya da akrabalık çevresinin çocukları cesaretlendirici yönde telkinde bulunmaları iken dördüncüsü ise, damgalanma korkusudur. Çoğu çocuk ve gencin, tecavüz ya da yasak ilişki sonucu aileden birinin (dolayısıyla aile ve akraba grubunun) kirlenen namusunu temizlemediği veya öldürülen

41 Onur, Bekir, *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, Ankara, 2005, s. 13, 24.

42 Tezcan, Kan Gütme Olayları Sosyolojisi, s. 32-64.

43 Örneğin, 2000-2005 yılları arası Türkiye genelinde meydana gelen töre ve namus cinayetlerinin 18 yaş altı erkek ve kadın şüphelilerinin oranı sırasıyla %9 ve %8’dir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, s. 117.).

bir yakınının intikamını almadığı takdirde korkak, onursuz, değersiz vb. şekillerde damgalanma korkusu bu cinayetleri işlemelerine yol açmaktadır. Beşinci neden ise, maktul çocuklar noktasında ortaya çıkmaktadır. Yakını öldürülen bir çocuğun ileride elinin silah tutacak yaşa geleceği ya da evlenerek soyunun devamını sağlayacağı düşüncesi onun töre cinayetinin kurbanı olması için yeterli bir nedendir. Çocuğun beşikte ya da beş yaşında olması bu zihniyet biçiminde çok önemli değildir. Böylesi bir anlayış ise, çocuğun bir yetişkin ya da başka bir çocuk tarafından öldürülmesi⁴⁴ sonucunu doğurmaktadır. Sonuç olarak, toplumun ya da kültürün kan ve namus davasına yönelik olumlu bakış açısı ya da söz konusu cinayetleri onaylayan normlara sahip olması çocuk ve gençlerin bu tarz edimleri gerçekleştirmelerinin nedenleridir. Öte yandan Ünsal, yukarıda belirttiklerimiz ek olarak çocuk ve gençlerin bu tür edimlere yönelmelerinde aşağıda belirtilen nedenlerin de etkili olduğunu ileri sürmektedir:⁴⁵

- İlke olarak kan ya da namus davasının erkek işi sayılması.

- Gençlerin yetişkinlere göre daha heyecanlı olmalarından dolayı psikolojik olarak daha kolay yönlendirilebilmeleri.

- Aile ve yakın çevrelerinde “erkek” ya da “kahraman” olarak kabul edilme kaygısı.

- Çocukların/gençlerin anne-babalarına ve akraba grubuna aşırı bağımlılıktan kaynaklanan aşağılık duygusunu “yüceltme” fırsatı bulmaları.

- Kırsal kesimde oldukça erken yaşta evlenildiğinden bu tür bir eylemi gerçekleştirme işinin daha genç bireylere düşmesi. Başka bir ifadeyle, aile sorumluluklarının daha az olmasından dolayı yakınlarının kanını ya da namusunu temizleme görevinin onlara kalması.

- Aile reisinin aile üyelerinin çalıştığı topraklara sahip olması. Yani, erişkinlik çağına gelen gençlerin, ailelerinin yanında kalıp babalarının kendilerine bir ev yapmasını ve evliliklerine mali destek vermesini beklemelerinden dolayı aileye bağılılıklarını kanıtlamak ve yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda olmaları.

- 18 yaş altındaki çocukların daha hafif cezalar almaları. Başka bir ifadeyle, yetişkinlerin aileye bakma sorumluluğunu devam ettirebilmek için suçu çocuklara işletmeleri⁴⁶ ya da çocukların yetişkin birinin işlediği suçu üstüne almaları.⁴⁷

Ataerkil (patriarchal) kültürün ürünü/sonucu olarak ortaya çıkan bu nedenler ve sonuçları, bir yerde bu cinayetlerin görüldüğü bölgelerde yaşayan insanların yazgısı olarak da ifade edilebilir. Kadının kocasına, çocukların yetişkinlere, yaşlıların gençlere kısacası zayıfların güçlülere bağımlılığı

44 *Mardin'in bir köyünde babası öldürülen adamın 13 yaşındaki kardeşi 4 yaşındaki çocuğu öldürdü. Aydın'ın Cumalar Köyü'nde 10 yıldır süren kan davası nedeniyle 4 yaşındaki bir çocuk 14 yaşındaki bir başka çocuk tarafından tüfekte öldürüldü (Ünsal, s. 123.).*

45 *Ünsal, s. 114-118.*

46 *Konuyla ilgili olarak Faruk Erem, Türkiye'nin ilk çocuk islahevi olan (1937) Edirne –geçici olarak Kızılcahamam- Çocuk Islahevi müdürüyle yaptığı bir görüşmede benzer duruma karşılaştı. Bu görüşmede müdür, islahevindeki çocukların -kendilerine göre daha az cezaya çarptırılacaklarını bildiklerinden- babaları tarafından kan davasına azmettirildiklerini bildirmiştir (Erem, Faruk, Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar, İstanbul, 1940, s. 8, 69.).*

47 *Tecavüze uğrayıp hamile kalan A. A.'nin namussuzluk yaptığı gerekçesiyle amcası tarafından eşarpla boğularak öldürülmesi ve cinayeti küçük erkek kardeşinin üstlenmesi (Yirmibeşoğlu, s. 62.) ya da kan davası yüzünden iki kardeşten birini öldürüp diğerini yaralayan O. A.'nin suçu 'Sen küçüksün, az ceza verirler, çabuk çıkarısın. Ben sana bakarım.' diye kandırdığı 15 yaşındaki yeğenin üstüne yıkması (Ünsal, s. 226.) bu duruma örnek verilebilir.*

şeklinde kurgulanmış olan bu tarz toplumsal yapıda, daha çok çocuklar, yetişkinlerin manipülasyonuna ya da dayatmalarına maruz kalmaktadırlar. Ya hep ya hiç şeklinde bir anlayışı taşıyan bu tarz kültürel yapılar, özünde hem failin hem de mağdurun yaşamını karartacak bir zorba/acımasız zihniyeti de içinde barındırmaktadır.

Tarihsel olarak erkek egemen kültürün ürettiği ve yücelttiği törel değerler, arkaik ya da geri kalmış sosyo-kültürel yapılarda normal, doğal veya olmazsa olmaz normlar olarak görülürken, günümüzde modern hukukun söz konusu olduğu birçok toplumda suç olarak kabul edilmektedirler. Wolfgang ve Ferracuti de, toplumda saldırganlığın sorumlusu olarak erkek kimliğinin egemen olduğu alt-kültürel yapıya işaret ederek⁴⁸ bu tür şiddet suçlarının kültürel bir bağlam açısından ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Çünkü bazı toplumlarda, sorunları çözenin, onur kırıcı söz ya da davranışa cevap verme aracının şiddet olmasından dolayı, bu gibi durumlarda suçlu davranışın bir kültür ürünü olarak alt grubun norm ve toplumsal değerlerinin bir tür ifade aracı şeklinde ortaya çıktığı bildirilmektedir.⁴⁹ Bir bölgenin ya da aile veya akrabalık grubunun egemen güçleri tarafından desteklenen ve cehaletle beslenen kan davası ve namus cinayeti olguları aslında bir zihniyet sorununun yansımalarıdır. Bu açıdan söz konusu olguların kökeni toplumun tarihsel derinliğinde, değerler sisteminde, tutum ve davranışlarında aranmalıdır. Çünkü yapılan araştırmalar ve medyaya yansıyan haberler de göstermektedir ki eğitilmiş ya da eğitimsiz, çocuk veya yetişkin, kadın ya da erkek olmanın törelerin buyruğundan/boyunduruğundan kurtulmada pek de etkisi yoktur.

D. Sonuç ve Öneriler

Farklı çalışmalarda değişik sonuç ve yorumlar ortaya çıksa da kan ve namus davası sonucu gerçekleştirilen cinayetlerin rasyonel çıkar temelli fakat son tahlilde kültür kaynaklı edimler olduğunu düşünüyoruz. Küresel dünyanın edimsel normlarına meydan okuyan ataerkil toplum yapılarında bu suçlar, daha çok zayıf olanlar üzerinde uygulanmakta –birileri gücünü, üstünlüğünü ya da dengeleri zayıfların üzerinden sürdürmekte-, zayıfı temsil eden çocuklar ve kadınlar bazen fail bazen de mağdur (aslında her zaman mağdur) olarak bu trajik senaryonun içinde yerlerini almaktadırlar. Çocuklar, hem ailenin hem de toplumsal çevrenin sosyo-psikolojik baskısı sonucu ne yaptıklarının çok da farkında olmadan bu cinayetleri işlemektedirler. Bu cinayetlerin nedeni olan mevcut sosyo-kültürel yapının değişmesi konusunda bazı önlemler alınıp gerekli kültürel dönüşüm sağlandığı takdirde, bu tür olaylar kuşkusuz ortadan kalkacaktır. Konuyla ilgili olarak başta devlete ve sonra da bireylere bazı sorumluluklar düşmektedir. Bunları şöyle belirtebiliriz:

Toplumda çocuklar tarafından işlenen ya da onlara işletilen töre cinayetlerine yönelik yasal uygulamaların ve azmettiren kişi ya da kişilerle ilgili cezaların yeterli olmadığı konuyla ilgili pek çok uzman ve araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Bu konuda gerekli düzenlemelerin ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından bir an önce yapılması yararlı olacaktır. Diğer taraftan çocukların işlediği kan davası ve namus cinayetlerinin arkasında genellikle kadınlar rol oynamakta ve çocuklarını belirli bir (eli silah tutacak) yaşa gelinceye kadar öç/intikam duygusuyla yetiştirmektedirler. Bu açıdan, olgunun söz konusu olduğu böl-

48 Mason, Tom/Chandley, Mark, *Managing Violence and Aggression*, London, 2002, s. 21, 22.

49 Dönmezer, s. 209.

gelerde kız çocuklarının eğitim sistemine dahil edilmeleri başta olmak üzere kadınların eğitimleriyle ilgili düzenlemelere ve faaliyetlere önem verilmelidir. Eğitim hususunda üzerinde durulması gereken noktalardan biri ve en önemlisi de buralarda görev yapan öğretmenlerin şu an öngörülen hizmet sürelerinden daha uzun süre kalmalarını sağlayacak yasal ve buna bağlı olarak ekonomik iyileştirmelerin yürürlüğe konulmasıdır.

Konuyla ilgili olarak dikkat çekmek istediğimiz bir başka husus ise, töre cinayetlerinin eğitilmiş gençler/insanlar tarafından da işlendiği gerçeğidir. Dolayısıyla, bu edimlerin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde öngörülen kültürel dönüşümün sağlanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan öğretmenlerin makul/belirli bir süre boyunca kendi kentlerinde/bölgelerinde görev yapmalarını engelleye-

cek bir düzenleme gerçekleştirilebilirse sürece içerisinde şiddet ve saldırganlık içeren değerlerin kültürel olarak aktarımının bir nebze de olsa önüne geçilebilecektir. Ayrıca, M. Bağlı'nın töre cinayetleriyle ilgili yaptığı geniş çaplı bir araştırmada, görüşülen mahkûmların *hepsinin* "ceza artırımının söz konusu cinayetlerin önlenmesinde etkili olamayacağını"⁵⁰ söylemeleri de eğitimle ilgili yapılması gereken yatırım ve düzenlemelerin önemini daha da net ortaya koymaktadır. Eğitim noktasında önerileceğimiz önemli bir husus ise, "bağışlama" düşüncesinin /davranışının topluma kazandırılmasıdır. Çünkü gerek Osmanlı gerek de Cumhuriyet döneminde on yıllardır yürütülen pek çok hukuki vb. uygulamalara⁵¹ rağmen bu tür cinayetlerin varlığını halâ sürdürüyor olması, toplumda eğitim kurumuyla ilgili olarak yıllardır yapılan düzenlemelerde bazı konuların ihmal edildiğini

50 www.tumgazeteler.com/?a=4117206, 10.07.2009.

51 *Gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse Türkiye Cumhuriyeti, kan davasını idari önlemler ya da özel yasalar yoluyla engellemeye çalışmışlardır. Fakat şimdiye kadar izlenen politikaların, yeterince etkili ve daha önemlisi, gerçekçi olmadığı da anlaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet, özellikle Tanzimat sonrasında, ceza hukukunu batılı ülkelerden esinlenerek değiştirmeye başlasa da Şeriatın 'kısas' ve 'diyet' hükümleri varlığını hala sürdürüyordu. 1840 yılında getirilen bir değişiklik, cinayet faillerine 'kan parası'nın yanı sıra, ağır hapis cezası da getirilmiş ve kan parası ödeyenler için hapis cezası 7 yıl olarak öngörülmüştür. Suçlu bu parayı ödemezse, 15 yıl hapis yatmak zorundaydı. Büyük ölçüde Fransız Ceza Kanunu'ndan yararlanılarak hazırlanan 1858 Osmanlı Ceza Kanunu'nda kasten adam öldürme için idam cezası öngörülürken, katilin Nizam mahkemesinde yargılanması öncesinde, maktûlin yakınları Şeriye mahkemesi nezdinde kan parası davası açabiliyor, ancak söz konusu mahkemenin kararı kamu davasının sonucunu hiçbir şekilde etkileyemiyordu. 1917 yılında yapılan yeni bir değişiklik, Şeriye mahkemelerinin 'kısas' ve 'diyet' anlaşmazlıklarına bakması ortadan kaldırılmış ve ceza hukuku tümüyle laik hukukun alanına dahil edilmiştir...1923'te Cumhuriyet rejimini kabul eden modern Türkiye'de de devlet, kan davası sorunu ile ilgilenmiştir. Hükümet 1937 yılında, kan davasının yerel toplum düzeni açısından bir tehlike oluşturduğu durumlarda, İdareye, düşman ailelerden birini göçe zorlama yetkisi veren bir yasa tasarısını TBMM'den geçirmiştir. Bu önlemin alınabilmesi için, söz konusu belde savcısının, karşılıklı cinayetlerin sürüp gideceğine dair ciddi belirtilerin bulunduğu kanaat getirmesi yeterliydi. Savcının böyle bir talebinin yerindeliğine ilişkin kararı ise, beldenin Ağır Ceza Mahkemesi yargıçları tarafından alınıyordu. Göçe tabi aileler, doğdukları beldeye 500 km.den fazla yaklaşmamak koşuluyla, istedikleri yere gitmekte özgürdüler...1961 Anayasası'nın getirdiği düzenlemeyle 1962'de çalışmaya başlayan Anayasa Mahkemesi, 1937 tarihli yasaya karşı iptal davalarının hücumuna uğramış, mahkeme, 1964 yılında verdiği kararla, söz konusu yasanın cezaların kişiselliği ilkesini ve ikametgâh seçme özgürlüğünü çiğnediği sonucuna vararak, bu yasayı Anayasa'ya aykırı bulmuştur...Bu arada, 1944'de kan davası belasını yok etmek için zecri (zorlayıcı) önlemlerin kaçınılmaz olduğunu bir kez daha belirten Yasa Koyucu, 1954'de de bu görüşe sadık kalarak, kan davası cinayetlerini idamla cezalandırılacak suçlar kategorisine sokmuştur. TCK'nın 450. maddesine eklenen 10. fıkrayla kan davası ağırlaştırıcı sebep sayılmıştır..." (Ünsal, s. 39-42.).*

göstermektedir. İhmal edilen konulardan biri kanımızca ahlaki eğitim noktasında ortaya çıkmaktadır. Çünkü 'ahlaki eğitim'in yer almadığı bir eğitim sisteminin sorumlu bireyler yetiştireceğini düşünmüyoruz. Burdan hareketle sevgi, saygı, dayanışma, uzlaşma, bağışlama vb. davranış/düşünüş şekillerinin eğitim süreci içerisinde çocuk ve gençlere aktarılmasının, ilerleyen süreçte sorunlarını daha barışçıl yollarla çözen bir toplumu yaratacağına inanıyoruz. Bu açıdan, "öç"ün /"intikam"ın zorbalık ya da erdemsizlik, buna karşılık "bağışlama"nın ise bir erdem olduğu anlayışı toplumsal yapıda eğitim yoluyla yaygınlaştırılabilir ve herkesin inandığı ve uyguladığı bir yaşam/davranış biçimi haline getirilebilirse törel cinayetlerin azaltılması ya da ortadan kaldırılması da o oranda söz konusu olabilecek, en önemlisi de, çocukların bu tür cinayetlerin bir parçası olması engellenebilecektir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise, törel cinayetlerin dolaylı da olsa bölge ya da ülke nüfusuna olan etkileridir. Kan ve namus davalarına dayalı cinayetlerin görüldüğü bölgeler genelde çok çocuklu ailelerden oluşmaktadır. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni bu bölgelerin ekonomik şartlarıdır. Ancak bu tarz cinayetlerin görüldüğü bölgelerde kalabalık bir nüfusa sahip olmanın aynı zamanda bir saygınlık göstergesi olduğu da yapılan araştırmalar⁵² tarafından ortaya konmaktadır. Dolayısıyla, kalabalık bir nüfusa sahip olmak, kanımızca, bölge sakinlerine söz konusu cinayetlere yönelme noktasında cesaret de vermektedir. Bir başka ifadeyle, hasım aile ya da grup karşısında güçlü görünebilmek ve

herhangi bir tehdit halinde gereken tepki ya da mücadeleyi gösterebilmek için sayıca çok olmanın, bu gibi yaşam birimlerinde önemli bir faktör olduğu açıktır. Böylesi bir durumda ise, bazı aileler çocuklarını çekinmeden törel bir davanın içine sokabilmektedirler. Töre cinayetleriyle bağlantısı olan çok çocukluluğun ya da kalabalık nüfusun aynı zamanda bölgenin/ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel vb. yapısına olan olumsuz etkilerini göz önüne aldığımızda konuyla ilgili alınması gereken tedbirlerin önemi bir o kadar daha artmaktadır.

Son yıllarda televizyon kanallarında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki feodal yapıyı/törel toplumu öven ve olumlayan mesajlar veren film, dizi vs. programlar söz konusudur. Bu tür yayınlardan ise özellikle çocuk ve gençlerin daha fazla etkilendikleri açıktır. Yetkililer bu hususu göz önüne alarak bu tarz yayınları denetim altına alacak düzenlemeleri yürürlüğe koymalıdır. Bunun yanında insan onurunu ve hayatını hiçe sayan bazı törel değerlerin, gerçek yüzünü ortaya çıkaracak ve çocuk ve gençleri bu konuda aydınlatacak program, film, dizi, çizgi film vb.nin yapılması/yayınlanması için yetkililerin ilgili kişi ya da kurumlarla diyaloga geçmeleri yararlı bir tavır olacaktır. Kuşkusuz öç/intikam almayı öven/olumlayan yayınlar sadece olgunun söz konusu olduğu bölgelerle ilgili yapılan film ya da dizilerde veya diğer yerli yayınlarda gösterilmemektedir. Aksine insanın bu ilkel davranışının pek çok yabancı yayınlarda da sergilendiği ve erdemsel bir tavır ya da insani bir hak olarak kitlelere sunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla, öç / intikam al-

52 *Faillerin gözünde toplumsal saygınlık çoğu zaman düşman ailenin sayıca daha kalabalık oluşuna bağlıdır (Ünsal, s. 126.).*

53 *Örneğin, İncil'in Matta, Markos ve Luka nüshalarının sırasıyla Bab 19: 18-19, Bab 10: 19 ve Bab 18: 20' inci bahsinde inananlara 'katletmeyeceksin/öldürmeyeceksin' şeklinde bir emirde bulunulurken (Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, s. 21, 46, 81.), Kuran-ı Kerim'in Maide Sûresi'nin 32. ayetinde ise 'bir kişiyi öldürmenin topluca insanları öldürmek' anlamına geldiği belirtilmektedir (Koçyiğit, s. 112.).*

mayı olumlayan ve özellikle de çocuk ve gençler üzerinde etkili olan bu tür yerli ve yabancı yayınlarla ilgili düzenleme ya da kontrol süreci devletin ilgili birimleri tarafından kısa sürede işletilmeye başlamalıdır.

Bu tür cinayetler dinle de ilişkilendirilebilmekte ve yetişkinler çocuk ve gençlerin üzerinde bu yönde bir baskı kurarak onları bu tür cinayetleri işlemeye ikna edebilmektedirler. Oysa pek çok dinsel metinde yer yer “cinayet işleyenlere ya da adam öldürenlere” yönelik olumsuz/kınayıcı söylemlerin olduğu görülmektedir.⁵³ Dolayısıyla yetkililer, olgunun bu boyutunun da üzerinde durarak gerek ulusal gerekse de yerel düzeyde gerekli düzenlemeleri yapmanın yanında söz konusu bölgelerdeki etkili / nüfuzlu kişilerin (örneğin kanaat önderlerinin) desteğini almalıdırlar. Diğer taraftan, töre cinayetlerinin sosyo-ekonomik yetersizliğin olduğu bölgelerde daha fazla görüldüğü açıktır. Bu açıdan, bu yerleşim yerlerinin kalkınmasını sağlayacak ve feodal yapının çözülmesine katkıda bulunacak belirli bir plan, program ve kontrolü içeren kayda değer yatırımlar yapılmalıdır.

Kan ve namus davalarına yönelik çözüm arayışında kurumsal ve resmi otorite boşluğu gibi etmenlere de yeterli önemin verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Mevcut yasaların yetersiz oluşu, adalet kurumlarının cezaları vermekte gecikmesi ya da ağır ilerlemesi, belki de en önemlisi verilen cezaların mağdur tarafın intikam duygusunu ortadan kaldırmaması törel cinayetlerin bir başka sebebidir. Dolayısıyla, adalet kurumunun daha hızlı işlemesi ve mağdur tarafın verilen cezadan tatmin olmasını sağlayacak bir düzenlemenin gerçekleştirilmesi olgunun azaltılmasını sağlamanın yanında

özellikle çocukların bu tür cinayetlerin bir parçası olmasını engelleme noktasında ciddi bir adım olacaktır.

Bunların yanında, töre cinayetlerinin yoğun olarak görüldüğü bölgelerde, eylemler hakkında önceden bilgi sahibi olabilmek için aralarında husumet bulunan ailelerle ilgili sürekli olarak bilgi sahibi olunabilecek bir takip ve kontrol sisteminin oluşturulması da konuyla ilgili önemli bir girişim olacaktır. Diğer taraftan, kan davası ve namus cinayetlerinin az ceza almalarından dolayı çocuklara işletildikleri bilinen bir durumdur. Bu tür cinayetlerin yoğun olarak yaşandığı bazı bölgelerde, kimi çocukların ya da gençlerin kimlik belgelerinin olmadığı ya da kimlikte belirtilen yaşından fizik olarak daha gelişkin gösterdiğine tanık olunmaktadır. Bu bölgelerde böylesi bir durumun töre cinayetleriyle ilgili kasıtlı bir tutum olup olmadığı araştırılmalı ve gereken önlemler bir an önce alınmalıdır. Ayrıca çocukların, yetişkinlerin psikolojik, ekonomik vb. baskıları sonucu törel cinayetlere/suçta yöneldikleri göz önüne alındığında olguya “çocuk istismarı ve ihmali”⁵⁴ açısından da bakılmalı ve konuyla ilgili yapılacak yasal düzenlemelerde konunun bu yönü de dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, günümüzdeki kan ve namus davasına dayalı cinayetlerin, sosyo-ekonomik yetersizliklerin/yoksunlukların yarattığı ve şekillendirdiği kültürel yapının bir ürünü olduğunu düşünüyoruz. Genelde üretim araçları başta olmak üzere temel ihtiyaç unsurlarının kısıtlı olduğu, rekabet, kıskançlık, saygınlığı sürdürme gibi hususların insanlar arası ilişkilere yön verdiği bu tip yaşam birimleri, her an şiddet ve çatışmaya müsait bir atmosfere sahiptir. Ailenin/grubun saygınlığının, maddi ve

54 *Çocuk istismarı ve ihmali; çocukların ana-babaları gibi, onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli sorumluluk, güç ve güven ilişkisi içinde oldukları kişiler ya da yabancılar tarafından, bedensel ve/veya psikolojik sağlıklarına zarar verecek, sosyal gelişimlerini engelleyecek şekilde uygulanan tüm fiziksel, duygusal veya cinsel tutumları, ihmali, ticari amaçlı sömürüyü kapsayan durumdur. (http://www.cocuk istismarini-onleme.org/tanimlar.html, 21.02.2010).*

manevi gücünün kişilerin hayatından daha önemli olduğu bu tür yapılarda çocuk-çocuk, genç-yaşlı, kadın-erkek demeden insanların/zayıfların hayatı çok kolay bir şekilde karartılabilmektedir. Bu tarz zorba/acımasız ilişkilerin yer aldığı ve özellikle de çocukların ölse de öldürse de “mağdur” olduğu böylesi bir toplum yapısında onların zarar görmesini engellemenin yolu ise bir uzlaşma kültürü oluşturmaktan geçmektedir. Bu ise, toplumun hem maddi hem de değerler dünyasını ifade eden kültürel yapısında sağlanacak dönüşümle mümkündür. Kültürel dönüşümü hızlandıracak olan ise toplumsal, ekonomik, ahlaki, eğitimsel vb. alanlarda gerçekleştirilecek yatırımların/düzenlemelerin eşgüdümlü ve kararlı bir şekilde uygulanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akşam Gazetesi, 23.09.2003.
- Demirbaş, Timur, Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Dönmezer, Sulhi, Kriminoloji, 8. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul, 1994.
- Erem, Faruk, Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1940.
- Faraç, Mehmet, Doğu Yakasında Yeni Bir Şey Yok, Dharma Yayınları, İstanbul, 2006.
- Fromm, Erich, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, (Çev.: Ş. Alpagut), 2. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Gölcüklü, Feyyaz, Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, Sevinç Matbaası, Ankara, 1962.
- İçli, Tülin Günşen, Kriminoloji, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- İzol, Hamit, Aşiret ve Öteki Yüzü, Destek Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Rota Ofset, İstanbul, 1985.
- Koçyiğit, Talât, Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali, Nükte Kitap, Konya, 2004.
- Mason, Tom/Chandley, Mark, Managing Violence and Aggression, Elsevier Science Limited, London, 2002.
- Onur, Bekir, Türkiye’de Çocukluğun Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.
- Sabah Gazetesi, 06.06.2001.
- Taşkıran, Tezer/Ağaoğlu, Samet, Suçlu Çocuklarımız, Titaş Basımevi, Ankara, 1943.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, Can Ofset Matbaa, Ankara, 2006.
- Tezcan, Mahmut, Çocuk Sosyolojisi, Kök Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Tezcan, Mahmut, Kan Gütme Olayları Sosyolojisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 24, Ankara, 1972.
- Tezcan, Mahmut, “Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü-Töre Cinayetleri, Beyda Basımevi, Ankara, 1999.
- Tolstoy, Lev, Çocukluk, (Çev.: R. Çakıröz), Çağdaş Matbaacılık, ?, 1999.
- Tosun, Mebrure/Yalvaç, Kadriye, Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1975.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 2, Ankara, 1988.
- Ünsal, Artun, Kan Davası, (Çev.: N. Öktem/E. Öktem), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 16. Basım, İstanbul, 1998.
- Yirmibeşoğlu, Vildan, Toprağa Düşen Sevdalar, Hürriyet Gazetesi-Mega Basım, İstanbul, ?.

- <http://www.keremdoksat.com>
- <http://www.mynet.com>
- <http://www.nethaber.com>
- <http://www.objektifhaber.com>
- <http://www.radikal.com.tr>
- <http://www.stargazete.com>
- <http://www.torekurbanlari.com>
- <http://yenisafak.com.tr>